

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlâhiyat Fakültesi Dergisi
The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524

Mucize ile Delâilü'n-Nübüvve Kavramları ve Kaynakları
The Concepts And Sources Of Miracle And Proofs Of Prophecy

Yazar / Author

Yasin ULUTAŞ

KSÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş / Türkiye
eskikahta@hotmail.com

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 15/03/2017

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 25/06/2017

Makale Yayın Tarihi: 27/12/2017

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Temmuz-Aralık / July-December

Yıl / Year: 15

Sayı / Issue: 30

Sayfa /Page: 569-605

Mucize ile Delâilü'n-Nübüvve Kavramları ve Kaynakları

Özet

Biz bu makalemizde İslam düşünce tarihinde nübüvvetin ispatında kullanılan, nübüvvetin delillerinin adı olan “Delâilü'n-nübüvve ile Mu'cize” (Mucize) kavramlarının tanımını, tarihçesini ve aralarındaki farkları açıklamaya çalıştık. Başlangıçta İslam âlimleri, bu konuda müstakil eserler yazmamışlardır. İslami ilimlerin, tedvini ve gelişmesi ile beraber bu konuda da müstakil eserler yazılmaya başlanmıştır. İslam dünyasında özellikle hicri üçüncü asırdan itibaren, faaliyetleri yoğunlaşan ilhad hareketlerine karşı, nübüvveti savunmak ve toplumun geneline nübüvvetin delillerini anlatmak için delâilü'n-nübüvve konusunda yazılan müstakil eserlerin sayısının arttığını görüyoruz. Biz bu konuda yazılan eserleri, müstakil olarak yazılanlar ve müstakil olarak yazılmayanlar şeklinde iki ana guruba ayırdık. Konu ile ilgili yazılan müstakil eserlerin bir kısmı günümüze ulaşmadan kaybolduğu gibi bir kısmı da el yazması halindedir. Diğer bir kısmı da tahkik edilerek basılmasına rağmen çok azının Türkçeye tercüme edildiğini gördük. Makalemizde müelliflerin vefat tarihini gözeterek bir kısmı hakkında kısa bilgiler verdik, diğerleri hakkında ise sadece müellifin ve eserin adına yer verdik.

Anahtar kelimeler: Mucize, delâilü'n-nübüvve, delil, peygamberlik, ispat, kaynak eserler

The Concepts And Sources Of Miracle And Proofs Of Prophecy

Abstract

In this essay, we tried to explain the definitions of concepts and history of Miracle and Proofs of Prophecy that are used to prove the prophecy of Muhammed (P.B.U.H) in the history of Islamic thought. At first Islam scientists haven't written separate books on this subject. With the development of Islamic sciences, individual stu-

dies have begun to be written on this subject, as well. Especially from the 3rd century Hijri, in order to defend the proofs of prophecy and tell the public the truth against Ilhad movement (deviation from Islam), on the proofs prophecy, we see that this number has continued to increase in the following years. We divided the books on this subject into two main groups as the ones written seperately and the ones not written seperately. Some of the seperately written books have been lost before they reached present time and some of the books are manuscripts. Although another part of the books have been examined and published, we found that very few of them have been translated to Turkish. . We took the death dates of the writers into consideration in our essay and gave brief information about some of them and we just mentioned the writers' and books' names about the others.

Key Words: Miracle, proofs of prophency, prophecy, proof, evidence, source books

Giriş

Yeryüzüne gönderilen ilk insan bir peygamberdir. Doğal olarak nübüvvet inancı da insanın düşünce tarihi kadar eskidir. Nübüvveti ispat çabaları, dünyanın değişik yerlerinde tarihi süreç içerisinde farklılık göstermiştir. İlahi kitapların tümünde nübüvvet inancını yerleştirmeye yönelik çabalar mevcuttur. Allah tarafından insanlara doğruyu öğretmek amacıyla peygamber olarak görevlendirilen insanlar, Allah'ın elçisi olduklarını çeşitli yöntem ve delillerle ispat etmeye çalışmışlardır. Allah da bu konuda elçilerinden yardımını esirgememiştir.

Allah, insanoğlunun üzerinde düşünebileceği ve bilgi kaynaklarının sınırlılığı sebebiyle düşünemeyeceği her şeyin yaratıcısıdır. Aynı zamanda bu yaptığı şeyleri, bir ölçüye göre takdir etmiştir.¹Bu dünyada yarattığı varlıkların en önemlisi de insandır.²

¹Furkân 25/2.

²En'âm 6/165;Yunus 10/14.

Bu nedenle, insan'ın her iki hayatı ile ilgili ihtiyaçlarını gidermesi amacıyla, insanlığın başlangıcından beri, örnek şahsiyet sahibi olan insanların Allah tarafından seçilip insanlığa elçi olarak gönderilmesi, Hz. Âdemle başlayıp Hz. Muhammed ile son bulmuştur.³

Allah tarafından gönderilen ve peygamberler aracılığı ile insanlara sunulan dine karşıt düşünceler ve hareketler belli dönemlerde eksilip artmasına rağmen varlıklarını hep farklı isimlerle sürdürmüşlerdir. İslam inanç literatüründe bu durum "ilhad" ismi ile nitelendirildi. Antik Yunanda "Mukaddes mekânlarda ikamet eden İlahlar öldü" şeklinde tezahür eden ilhad hareketi, Batıda aydınlanma döneminde, Nietzsche'nin meşhur deyişi ile "Tanrı öldü" şeklinde ortaya çıkmıştır. İslam dünyasındaki ilhad ise daha çok "Peygamberler ve Nübüvvet fikri öldü." şeklinde tezahür etmiştir.⁴

İlk Müslümanlar, Hz. Peygamber risâletini açıkladığında ondan peygamberliğini ispat etmesi amacıyla mucizeler ve deliller istemişlerdir. Bilakis Hz. Peygamberin örnek şahsiyeti onlar için delil idi. Müşrikler ise ilk başta Hz. Peygamber risâletini açıkladığında fazla ilgilenmemişler, ne zamanki getirdiği vahiy çıkarlarına dokunup, kurmuş oldukları sistemi bozmaya başlayınca şiddetle karşı çıkmışlardır. İşte o zaman Hz. Muhammed'den mucize istemişlerdir. Hz. Peygamber bu isteklere vahiy ile cevap verdiyse de onlar bunların hiçbirini yeterli görmeyip, Hz. Peygamber ve ona iman edenlere karşı iftira kampanyaları başlatıp itibarsızlaştırmaya çalışmışlardır. Bu nedenle Hz. Peygamberden akıl almaz mucizeler istemekten geri durmamışlardır.⁵ Müşrikler mucize isteklerinde samimi olmadıkları için Kur'an onların bu isteklerini her seferinde ret etmiştir.⁶ Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamberin sadece bir Peygamber olduğunu, görevinin de Allah'ın dinini tebliğ etmek olduğunu beyan

³Topaloğlu, Bekir; Çelebi, İlyas, *Kelam terimleri sözlüğü*, İstanbul, 2010, s.251.

⁴Bedevi, Abdurrahman, *Min Tarihi'l-ilhad fi'l- İslam*, Kahire,1993, s.7.

⁵Balcı, İsrâfil, *Hz. Peygamber ve Mucize*, İstanbul, 2002, s. 168.

⁶En'âm 6/35.

eder ve şayet müşriklerin istedikleri deliller ve mucizeler verilse bile onların iman etmeyeceklerini belirtir.⁷

İslam dünyasında nübüvvetin inkârı, ilhad hareketleri vasıtası ile gerçekleşmiştir.⁸ Özellikle hicri İkinci asrın ortalarında ortaya çıkan ilhad ve zındıklık hareketleri, hicri üçüncü ve dördüncü asırlarda da varlıklarını sürdürmüştür.⁹

Bu hareketin önderleri Berâhime gibi guruplar ve İbn Râvendî, Ebu Bekr Muhammed bin Zekerîya er-Râzi, İbn Mukaffa gibi şahıslardır. Bu grup ve şahıslar felsefi açıdan peygamberliği eleştirip peygamberliğin delillerini inkâr etmişlerdir.¹⁰

İslam âlimleri, Berâhime ve benzeri ilhad, zındık hareketlere karşı nübüvvet hakkındaki algıları izale etmek için çeşitli çalışmalarda bulunmuşlardır. Abdülkâhir el-Bağdâdi, nübüvvet konusunda görüş sahibi olanları on bir kategoriye ayırmıştır. O, bazı insanların nübüvveti inkâr ettiğini, bazılarının kısmen inkâr ettiğini, bir kısmının da nübüvvetin halen devam ettiğine inandıklarını söylemektedir.¹¹

Bütün bunlardan İslam âlimlerinin, nübüvveti hem Müslüman olmayanlara hem de Müslüman görünen bazı ilhad ve zındık hareketlere karşı savunduğu ve bu konuyu çeşitli yönleri ile ispat etme çabası içerisinde olduklarını görüyoruz. Fakat bu çabalar çeşitli nedenlerden dolayı hep tartışma konusu olmuştur.

Berâhime ve benzeri guruplar birkaç açıdan Peygamberliğin gereksiz olduğunu iddia ederler. Onlar, akıl ile peygamberlerin getirdiği vahiy arasında çelişki olduğunu iddia ederler. İddialarına göre Peygamberler, akılda zorunlu olarak bulunmayan şeyleri zorunlu kılmaları ve aklın güzel buldukları hususları, yasaklamalarını mümkün kılar. Yine akıl ile din arasında çatışma olduğunu iddia

⁷İsrâ 17/90-93.

⁸Bedevis, s.7.

⁹Yavuz, Yusuf Şevki, *Delâilü'n-nübüvve*, DİA, İstanbul, 1983, s.115.

¹⁰İbn Nedim, Muhammed bin İshak, *el-Fihrist*, thk. Rıza Teceddüd, ty, s.216.

¹¹el-Bağdâdi, Abdülkâhir, *Usulü'd-Din*, İstanbul,1928,s.158.

ederek, peygamber göndermek, aralarında hiçbir fark bulunmayan iki durum arasında bir fark olduğu sonucuna götürür. Vahyin getirdiği bilgiler şayet insanın faydasına ise, Allah'ın bunları akıl yolu ile de öğretmesi gerekirdi. Zira akıl, en iyi bilgi edinme yöntemidir. Mucizelerin peygamberliğe delâletini de ret ederek, “peygamberin kendi fiilleri, doğruluklarına yeterli değildir, Allahın fiilleri de peygamberin doğruluğuna delil olarak kabul edilemez” derler.

Müslüman kelimciler, yapılan bu itirazları çok tehlikeli bularak kendi mantığı içerisinde çürütmeye çalışmışlardır. Onlar, akıl ile vahyin sağladıkları bilgilerin farklı olduklarını belirterek, bunların farklı olmasının bunların biri birleri ile ters düştüğü anlamına gelmediğini ifade ederler. Akıl sürekli menfaati gözetir. Bir fiil faydalı ise iyidir. Yok değilse kötüdür. Din de faydası çok olan fiiller veya büyük bir zararı ortadan kaldıran emirler koyabilir ve akıl bunları mümkün görür. Bir fiil ve eylem belli bir vakitte yapıldığında beklenen maksat daha iyi hâsıl olmuşsa buna devam edilir. Akılda bunu kabul eder. Peygamberlerin aracılığıyla getirilen tekliflerin akıl ile değil, vahiy ile bilinmesi aklın acizliği değil, aklın imkânsızlığından kaynaklanıyor. Allah bu teklifleri zorunlu olarak ta bize öğretebilirdi fakat bu durumda teklif ortadan kalkardı. Mucizenin peygamberliğe delâleti herhangi bir failin fiiline delâleti gibi değildir. Zira mucize peygamberin bir fiili değil, bilakis Allah'ın sadece nübüvvet iddiasında bulunana vermiş olduğu bir destektir.¹²

Bu makalemizin amacı “mucize” ve “nübüvvetin delileri” kavramlarının tanımı ile bu iki kavram arasında ne tür farklar olduğunu belirtmeye çalıştıktan sonra, bu iki kavramın tarihi süreç içerisinde nasıl kullanıldığını açıklamaya çalışmaktır. Daha sonra da Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispat etmek amacı ile daha çok kelam ve hadis âlimleri tarafından yazılan eserler hakkında özet bilgiler vermek suret ile müelliflerinin vefat tarihlerini de göz önünde bulundurarak bu konuda bir literatür çalışması yapmaktır. Ahmed bin Mu-

¹²Özdemir, Metin, *Mutezile'nin Nübüvvet Müdafası*, CÜİFD, X/2-2006, s.121-129.

hammed Fekir'in, bu konudaki Arapça çalışması fikir verme açısından bize katkı sunmuştur. Zira bu konuda Türkçe herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışmamızın, bu konudaki eksiği bir nebze olsa, gidereceği inancındayım.

1.MUCİZE VE DELÂİLÜ'n-NÜBÜVVE'NİN TANIMLARI

1.1.Mucize Kavramının Sözlük Anlamı

Kelam ilminde kullanılan "Mucize" kavramı, dört harfli mazi olan "a'ceze" fiilinden türetilmiştir.¹³a'ceze fiilinin kök harfleri de "acz" dır. Mucize kelimesi sözlükte, bir şeye güç yetirememek anlamındaki acz kökünden türetilerek alınmıştır. Mucize "aciz bırakan" anlamında ismi faildir. Sonundaki te harfi e'llame kelimesinde olduğu gibi çok aciz bırakan anlamında mübalağa içindir.¹⁴

Acz kelimesi ve türevleri sözlükte; "Kudretin yokluğu, azmin az olması, zayıflık, hurma ağacının kökleri, aciz bırakmak, öne geçmek, işin sonu, engel olmak, yaşlı kadın, çok kalan içki, deve sırtı, şiirin ikinci mısrası, yüksek kum tepesi" benzeri anlamlara gelir.¹⁵ Acz kelimesi, içerdiği anlamlar bakımında ise iki temel anlama gelir. Nitekim bu kelimenin kullanımı ile ilgili birçok örnek vermek mümkündür. "Biz anladık ki, yeryüzünde bulunsak da, başka yere kaçsak da Allah'ı aciz bırakmak suretiyle ondan kurtulamayız".¹⁶ Bu ayet acz kelimesinin kudret kelimesinin zıttı olduğunu gösteriyor. Diğer anlamı ise daha çok somut şeyleri ifade eder. Nitekim adamın sırtı, arkası, bir işin sonu derken onun kuvvetli yönü vurgulanmış olur.¹⁷

Bu kelimenin ihtiva ettiği anlamlar üzerinde düşündüğümüzde bu kelime ve türevlerinin hem kuvvet, kudret hem de zafiyet acizlik şeklindeki iki zıt anlamı ihtiva ettiğini rahatlıkla görmek müm-

¹³Salâh, Abdülfettah el-Halidi, *İ'câzü'l-Kur'an*, Amman, 2000, s.18.

¹⁴el-Bağdâdi, s.178.

¹⁵İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, Dârü's-sadr, ty, Beyrut, c.5,s.369.

¹⁶Cin, 72/12.

¹⁷İbn Faris, *Mu'cemü'm-mekayisi'l-luğa*, ty, c.4,s.232.

kündür.¹⁸

Acz kelimesinin yukarıdaki anlamları göz önünde bulundurulunca meydan okunan kişinin kuvvetli yönü olmalıdır. Allah'ın elçisi olarak gönderdikleri peygamberlerde kavimlerinin kuvvetli olduğu yönlerine karşı meydan okumuşlardır. Hz. Musa'nın kavminin kuvvetli yönü sihir sanatı idi. Hz. Musa onların bu yönüne meydan okudu ve onları en güçlü oldukları alanda aciz bıraktı. Yine Hz. İsa'nın kavmi tıp alanında kuvvetli idiler. Hz. İsa onları, tıp alanında meydan okuyarak aciz bıraktı. Hz. Muhammed'in kavmi de şiir, belâğat alanında kuvvetli idiler. Hz. Peygamber o alanda onlara meydan okuyarak onları aciz bıraktı.¹⁹

1.2. Mucize Kavramının Terim Anlamı

Mucize kelimesinin sözlük anlamını açıkladıktan sonra mucize kelimesinin kelimeler ilmindeki tanımına gelince; kelimeler âlimleri arasında bu konuda hem farklılıklar hem de ittifak ettikleri yönler vardır. Örneğin Kadî Abdülcebbar'ın (vf.415) tanımı şöyledir. Mucize, nübüvvet iddiasında bulunan kişinin doğruluğuna delalet eden fiildir.²⁰ Abdülkâhir el-Bağdâdiye (vf.429) göre ise, "Mucize, dâr-ı teklifte yani insan mükellef iken, nübüvvet iddiasında bulunan kişinin, iddiasının doğruluğunu ispat etmesi amacıyla muarızlarına meydan okumak sureti ile onları aciz bırakarak gösterdiği olağan üstü olaylardır.²¹ İci (vf.680) ise şöyle bir tarifi uygun görür. Mucize, nübüvvet iddiasında bulunan kişinin doğruluğunu ortaya çıkaran şeydir. ²²Genel olarak mucize terimini şöyle tanımlamak mümkündür. Terim olarak Mucize; "İnkâr edenlere meydan okunduğu anda, Nübüvvet iddiasında bulunan kişinin elinde, benzerini meydana getirmekten inkârcıları acze düşüren, sadece Allahın kudreti altın-

¹⁸Tehânevi, *Keşşâfû istihâti'l-fünûn ve'l-ulum*, Lübnan,1996, s.1165.

¹⁹Câhiz, *Huccecü'n-nübüvve*, Beyrut, 2002, s.156.

²⁰Kadî, Abdülcebbar, *Şerhu'l usûli'l-Hamse*, Kahire,1996, s.568.

²¹el-Bağdâdi, s.170.

²²İci, İzzeddin Abdurrahman, *el-Mevakif*, Beyrut,1997, c.3,s.338.

daki fiil veya men tarzda meydana gelen olağan üstü bir olaydır.”²³

1.3.Mucize Kavramının Tarihçesi

Mucize kökünden türetilen kelimeler, Kur'an-ı Kerimde yirmi bir ayette geçmesine rağmen, mucize şeklinde geçmemektedir. Kur'an-ı Kerimde Peygamberlerin Allah tarafından gönderildiği açık olarak beyan edilmiş ve onların doğruluğunu kanıtlamak amacıyla onlara harikulade olaylar, ayet, beyine, burhân, sultân, hakk, Furkân, vb. deliller verildiği ifade edilmiştir.²⁴ Kur'an-ı Kerim'in bütününe baktığımızda birçok peygamberin hayat hikâyelerine, müca-delelerine ve mucizelerine yer verildiği görülür.

Kur'an-ı Kerimde, mucize lafzına yer verilmezken aynı kökten olan “mu'cizin” lafzına yer verilmiştir. Fakat mucize ile aynı kökte olan mu'cizin kelimesi mucize anlamında kullanılmamıştır. Mukatil bin Süleyman Kur'an da kullanılan mu'cizin kelimesinin iki anlama geldiğini ifade eder. Birinci anlamı olarak; “illeri gidenler, öne geçenler, kurtulanlar” şeklinde anlamlandırır. Mukatil, bu anlamdaki kullanımlar için şu örnekleri verir: Allahû Teâlâ Enfâl suresinde şöyle buyuruyor. “Doğrusu onlar bizi aciz bırakamazlar.” Yani kaçarak Allahtan kurtulamazlar.²⁵ Yine “bilin ki siz asla Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz.”²⁶ Yani amellerinizle Allah'ın önüne geçemezsiniz, şeklinde açıklar. İkinci anlamın da “Musbitin, geri bırakanlar, alıkoyanlar, engelleyenler” şeklinde olduğunu ifade eder.²⁷ Bu anlamlardaki kullanımlara da şu ayeti örnek verir. “Ayetlerimiz hakkında (mu'cizin) için çabalayanlar yani Kur'an ayetleri hakkında insanları iman etmekten alıkoymak için çalışanlar vardır. İşte onlar azgın alevli ateşin arkadaşlarıdır.”²⁸ Zikredilen ayetlerde görüldüğü gibi Kur'an da geçen mu'cizin lafzı mucize anlamında kullanılmamıştır.

Hadislerde ise mucize kelimesi kullanılmamıştır. Fakat “acz”

²³Karadeniz, Osman, *İlim ve Din açısından Mucize*, İstanbul,1999, s.27.

²⁴Bulut, Halil İbrahim, *Mucize*, DİA, İstanbul, 2005, c.30, s.350.

²⁵Enfâl 8/59.

²⁶Tevbe 9/2.

²⁷Süleyman bin Mukatil, *Kur'an Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2004, s.377.

²⁸Hac, 22/51.

kökünden türeyen çeşitli kavramlar sözlük anlamında kullanılmıştır. Genellikle ayet kelimesi ile ifade edilmiştir.

Kur'an'ın indirilişinin üzerinden iki asır geçtikten sonra bütün Araplar arasında Kur'an'ın bir benzerinin getirilmeyeceği fikri üzerinde her kesim tarafında görüş birliği sağlanınca, "i'câz" kavramı âlimler arasında kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle mu'tezile âlimleri, Kur'anın i'câzı konusunda çeşitli eserler yazmışlardır. Bunların başında Nazzâm'ın (vf.231) sarfe teorisi, öğrencisi Câhiz'in (vf.256) "*Nazmü'l Kur'an*" adlı eseri ve Muhammed bin Yezit el-Vâsıtî'nin (vf.306) "*İ'câzü'l-Kur'an*" adlı eseri gibi çalışmaların, mucize kelimesinin kullanılmasının alt yapısını hazırladığını söylememiz mümkündür.²⁹

Mucize kelimesinin terim olarak tam olarak ne zaman kullanıldığı bilinmemekle beraber kelimede, hicri üçüncü yüzyılın ikinci yarısından sonra kullanılmaya başlandığı tahmin edilmektedir. Mucize kavramını, terim anlamıyla ilk ele alıp kullanan ve kitabına başlık yapan kişi Ebu'n-Nadr Muhammed bin Mes'ud el-Iyâşi (vf.320) dir. İyâşi, yazdığı eserine "*Kitâbü ihticâci'l-mu'cize*" ismini vermiştir. Bu kıymetli eser, günümüze ulaşmayan eserlerden biridir.³⁰

Mucize kelimesi, Ebu Osman Amr bin Bahr el-Câhiz (vf.255) ve Ali bin Rabben et-Taberi (vf.250) gibi ilk dönem kelimcilerin eserlerinde yer almazken, kısmen daha sonra gelen İmam Eş'âri (vf.324) ve İmam Mâturidi (vf.333) nin eserlerinde geçmektedir. Her iki imamda Mucize kelimesini tekil olarak değil çoğul sığası ile "Mu'cizat" şeklinde kullanmıştır. Ayrıca imam Mâturidi "bi edilleti'l-mu'cizeti" yani (muciz deliller ile) şeklinde tekil olarak da kullanmıştır.³¹

²⁹ Konaklı, Numan, *İ'cazü'l-Kur'an Fikri, Mahiyeti, Tarihsel Süreç ve Literatür*, MÜİFD, Sayı.43 (2012/2), s.274.

³⁰Çakır, Müjgan, *Mucizeler Kitabı*, İstanbul, ty, s.13; İbn Nedim, s.245.

³¹Mâturidi, *Kitabü't-Tevhüt*, Mısır, ty, s.186,10; el-Eş'âri, *Makâlâtü'l-İslâmiyyin ve'l-İhtilâfi'l-musâllin*, Beyrut, ty, s.123.

Fakat mucize kelimesi, kelim âlimleri tarafından terimleştirildikten sonra İslam âlimleri tarafından çok yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Hatta birçok kelim ve hadis âlimi peygamberliğin ispatı sadedinde bu isimi içeren başlıklar atmış ve bu konuda yazılan eserlere, bu terim başlık olmuştur

İlk dönem hadis ve tefsir âlimlerinin yazdığı eserlerde mucize yerine genellikle ayet kelimesi kullanılmıştır. Sonraki hadis ve tefsir âlimleri, bu eserleri tahkik veya şerh ederken ayet kelimesinin mucize anlamında kullanıldığı yerlerde, mucize kelimesi ile yer değiştirmişlerdir. Ya da ayet kelimesine mucize kelimesi eklenerek “Ayetü'n-mucizetin” şeklinde bir terkip oluşturmuşlardır. Bu değişikliği yaparken nübüvvetin ispatında mucize kelimesinin kullanılmasının muhtemelen daha isabetli olduğunu düşünmüşlerdir. Nitekim Ahmet bin Hanbel'in (vf. 241) “*Müsned*” adlı eserinin on bir farklı yerinde mucize kelimesinin ayet kelimesinin yerine eklendiği görülmektedir. Ahmet bin Hanbel'in eserine eklenen mucize kelimesi, nübüvveti teyit etmek amacıyla âdetleri nakzeden durum anlamında kullanılmıştır.³² Yine Muhammed bin Cerir et-Taberi'nin (vf.310) “*Câmiü'l beyan fi t-te'vili'l-Kur'an*” adlı eserinde ayet kelimesine mucize kelimesinin eklendiği görülür. Örneğin “apaçık ayet” sözünde olduğu gibi “ayetü'n-mucizetin” şeklinde kullanılmıştır.³³

Kelim âlimleri mucize kelimesini nübüvvetin ispatında yoğun bir şekilde kullanmaya başladıktan sonra kelimcilerin yukarıdaki özelliklerle formüle ettiği mucize kavramı, hicri üçüncü asrın ortalarından itibaren nübüvvetin ispatında kullanılmaya başlanan delillerden biri olmuştur. Bu kavram tarihi süreç içerisinde daha çok kelim ilminde, nübüvvetin ispat edilmesinde delil olarak kullanılırken günümüzde ise daha geniş anlamlar yüklenerek yanlış kullanılmaya başlanmıştır. Her geçen gün bu yanlış kullanım daha da yaygınlaşmakta mucizenin ne olduğunu ve kimden sadır olduğunu

³²Hanbel bin Ahmet, *Müsned*, 2000, c.18, s.297.

³³et-Taberi, Muhammed bin Cerir, *Camü'l beyan fi Te'vili'l-Kur'an*, 2000, c.1, s.192.

bilmeyen bazı yazarlar ve muhabirler hayret verici tüm olaylara mucize diyorlar. Her gün birçok gazete ve dergilerde şöyle haber başlıkları görmek mümkündür: Mucize, "üçüncü kattan kendini attı, kurtuldu." ³⁴ Böylece bugün mucize kavramı halk arasında nadir olarak veya alışılmışın dışında meydana gelen her türlü olaylara ad olmuştur.

1.4.Mucizenin Özellikleri

İslam âlimleri, hicri ikinci asırdan başlamak üzere Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispat etmek amacı ile mucize konusunu farklı isimlerle ele almaya başlamışlardır. Hicri üçüncü asrın ortalarından itibaren de konu mucize terimi ile ifade edilerek tarihi süreç içerisinde kelimelerin bir konusu haline getirilmiştir.

Nübüvvetin doğruluğuna delil olan mucize olayında hangi nitelikler bulunmalıdır ki; onunla, hak nebi ile sahte peygamber iddiasında bulunanı ayırt etme imkânı olsun. Mucize olayını ve onun özellikleri çok iyi bilinmelidir ki sahte peygamberler bazı tabiat olaylarını ve âdet dışı bazı olayları kendi emelleri doğrultusunda kullanarak insanları kandırmaları. Buna benzer nedenlerden dolayı kelimelerin, bir olayın mucize olması için hangi niteliklere sahip olması gerektiği konusunda her ne kadar ittifak sağlamamışlarsa da temel bazı özelliklerde birleşmişlerdir. Şimdi Kelam âlimlerinin verdiği bilgiler ışığında nübüvvetin ispatına delil olan, mucizede bulunması gereken nitelikleri şöyle sıralamak mümkündür. Bunlar:

1.Nübüvvet iddiasında bulunanın isteğine uygun bir tarzda meydana gelmesi,

2.Doğrudan veya dolaylı olarak Allah'ın bir fiil veya men' türünden olması,

3.Nübüvvet iddia edenin elinde meydana gelmesi,

4.Muhaliflerine meydan okuması,

5.Olağanüstü olması,

³⁴Şentürk, Lütfi, DİB Dergisi, Ankara, 1966, c.5, s.9.

6.Dünyada mükellef iken meydana gelmesi,

7.Nübüvvet iddiasında bulunan nebinin güvenilirliğini zaafa uğratacak bir şüpheye meydan vermeyecek şekilde olmasıdır.³⁵

1.5. Mucizenin Önemi

Hiç şüphesiz yukarda belirttiğimiz özelliklere sahip olan bir mucize, nübüvveti ispat etmede kullanılan en önemli delildir. Mucize aklen mümkündür. Vahiy ile de bazı mucizeler bizlere bildirmiştir. Vahyin açık olarak bildirdiği mucizelere inanmak dini bir zorunluluktur. İnkârı her hangi dini bir hükmün inkârı gibidir. Fakat bir olayın mucize olup olmadığını tespit etmek için o olayın araştırılması gerekir. Yapılan araştırma sonucunda söz konusu mucize, ayet veya mütevâtir haberin verdiği açık bir mucize ise ona iman etmek her Müslüman için zorunlu bir dini vecibedir. Fakat haber-i vahit ile bildirilen mucizeleri tespit etmek dini bir prensibi tespit etme anlamına gelmez. Dolayısıyla haber-i vahidin bildirdiği mucizeler, ancak tarihi bir olayı tespit etme hükmündedir. Bu şekilde bildirilen rivayetler araştırılıp değerlendirildikten sonra doğru veya yanlış olduğunu söylemek mümkündür.³⁶

2.1.Delâilü'n-Nübüvve

Delâil kelimesi delil kelimesinin çoğuludur. Nübüvvet kelimesi ise peygamberlik anlamına gelir. Delil kelimesi sözlükte; yol göstermek, irşad etmek anlamlarına gelmektedir. Delâlet kelimesinden türetilmiş bir sıfat olup rehberlik eden kılavuz anlamına gelmektedir. İstılah anlamı ise bilinmesi, başka bir şeyin bilinmesini gerektiren şey anlamına gelir. Yani, delil, bilinmeyen şeyin öğrenilmesini sağlayan bilgidir.³⁷

Nübüvvet kelimesinin sözlük anlamı ise; haber vermek, konum ve değeri yüksek olmak anlamlarına gelir. Terim olarak; kul ile Allah arasında elçilik anlamına gelir. Kelam ilminde ise, Allah ile

³⁵Topaloğlu, Çelebi, s.220.

³⁶Ardoğan, Recep, *Delillerden Temellere*, İstanbul, 2014, s.258.

³⁷Topaloğlu, Çelebi, s.70.

insanlar arasında dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamak için yerine getirilen elçilik görevidir.³⁸

Delâilü'n-nübüvve kavramı ise; Delâil ve nübüvvet kelimelelerinden oluşmuştur. Bir peygamberin nübüvvetine delil olmak üzere, kendisi dışında ve kendisinde meydana gelen olağan üstü hadiselelidir. Ya da peygamberlerin getirdiği ilkeleri ilmi tahlillere tabi tutarak, bunların ilahi kaynaklı olduğunu ve O, peygamberin de hak peygamber olduğunu ispatlamayı amaçlayan delillerdir.³⁹ Başka bir ifade ile delâilü'n-nübüvve, peygamberin doğruluğuna delalet eden Allah'ın kendisine bahşettiği delillerdir.

Nübüvvet'in ispatında kelim, felsefe ve hadis âlimleri, isbâtü'n-nübüvve, isbâtü'r-risale, tesbitü'd-delâili'n-nübüvve, kavramlarının yanı sıra, huvecü'n-nübüvve, âyâtü'n-nübüvve, şevâhidü'n-nübüvve, alâmatü'n-nübüvve, me'âricü'n-nübüvve, emârâtü'n-nübüvve ve hasâisü'n-nübüvve kavramlarını kullanmışlardır. Genel olarak Hz. Muhammed'in peygamberliğini gösteren belgelere de beşâirü'n-nübüvve adı verilmiştir.⁴⁰

Nübüvvetin delilleri sahabe döneminde tedvin edilmemiştir. Ya da toplanmasını gerekli görmemişlerdir. Zira nübüvvetin delilleri sahabenin gözleri önünde meydana gelmişti. Onlar olayların bizzat şahitleriydiler. Câhiz, (vf.256) Allah'ın, nübüvvetin delilerinin toplanmasını sahabeye, unutturduğunu, neden olarak da Allah'ın rahmetini, peygamberin ümmeti arasında paylaştırmayı amaçladığını beyan etmektedir. Şayet selef bu konuda önceliği olsaydı, halefe hiçbir şey kalmamış olurdu. Ona göre Sahabe hangi metotla Kur'an-ı Kerim topladı ise halefde aynı metotla nübüvvetin delillerini toplaması gerekir. Şayet bu konuda başarı sağlanırsa nübüvveti inkâr eden mühlid ve zındık hareketlere cevap verilmiş olur. Aynı şekilde avamdan olan insanlarda doğru bilgilendirilmiş olur. Ve bu konudaki gereksiz tartışmaların önüne geçilmiş olunur. Böylece

³⁸Topaloğlu, Çelebi, s.251.

³⁹Topaloğlu, Çelebi, s.70.

⁴⁰Yavuz, s.115.

halef imamlarının âlimlerinin değeri de artar. Ve cemâ'atları çoğalır.
41

Halen elimizde mevcut olan kaynaklara göre ilk olarak delâilü'n-nübüvve konusuna yer veren kişi İbn İshak (vf.150)tır. 42 Delâilü'n-nübüvve konusu, daha çok hicri ikinci asrın ortalarından itibaren nübüvveti ispat etmek amacıyla İslam âlimlerinin eserlerinde yer almıştır. Bu durum hicri üç ve dördüncü asırlarda da devam etmiştir. Zira O zaman İslam dünyasında ki Brahmanizm, Mecusilik ve Maniheizim gibi dinler, Allah'ın varlığını kabul etmelerine rağmen peygamberlerin gönderilmesini gereksiz görüyorlardı. Aynı zamanda bazı felsefeciler ve devletin içine yerleşen zındık hareketleri de nübüvveti inkâr ediyorlardı. Bütün bunlara karşı nübüvveti savunmak amacıyla kelim, felsefe ve hadis âlimleri, delâilü'n-nübüvve konusunu, bazen genel konular içerisinde ele alınırken bazen de, bu konuda müstakil eserler vermişlerdir.

Bu konu da yazılan eserler, iki esas dikkate alınarak telif edilmişlerdir.

Biri, daha çok selef ile hadis âlimlerinin yazdığı eserlerdir ki onlar daha çok nakle dayanarak nübüvveti ispatlamaya çalışan eserlerdir. Ebu Nuaym el-İsfehâni ile Beyhakinin "*delâilü'n-nübüvve*" adındaki eserleri, bu tür telifin en iyi örneklerindedir.

Diğeri ise akli delillere ve çıkarımlara dayanarak geniş bir çerçevede nübüvveti ispatlamaya çalışan kelim ve felsefe âlimleridir. Bu tür eserlerin en önemlileri Câhiz'in (vf.256) *huccecü'n-nübüvvesi* ile Ebu Hatim er-Râzi'nin, *a'lâmü'n-nübüvve* adlı eserleridir. 43

3.1.Delâilü'n-Nübüvve ile Mucize Kavramları Arasındaki Farklar

Delâilü'n-nübüvve kavramı ve benzer kavramlarının ortak amacı nübüvvetin doğruluğunu ispat etmektir. Bu amaçta mucize

41Câhiz, ss.129-131.

42İbn İshak, *es-Sire ve'l meğazi*, Beyrut,1978, s.277.

43Yavuz, ss.115-117.

terimi deâilü'n-nübüvve ile birleşir. Ancak mucize daha özel bir terimdir.

Mucizenin delâilü'n-nübüvveden farklı olarak bazı özelliklere sahip olması gerekir. Şayet bu vasıflardan birisi veya fazlası mevcut değilse o olayın, mucize olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Mucize'nin özellikleri konusunda kelamcılar arasında tam bir ittifak olmamakla beraber, çoğunluğun üzerinde ittifak ettiği bu özellikler şunlardır:

Peygamberlik iddiasında bulunan kişinin iddiasını ispat etmek amacı ile kendisini inkâr edenlere karşı meydan okuyarak, Allahın emri ile harikulade bir olayı gerçekleştirip inkârcıları acze düşürmesi gerekir. Mucizeyi delâilü'n-nübüvve den ayıran temel unsur, muhaliflere meydan okuyup onları aciz bırakmasıdır. Delâilü'n-nübüvve de böyle bir durum yoktur.⁴⁴

Selef âlimleri, Peygamberlerin hayatlarında meydana gelen olağan üstü olayları, nübüvvetin kanıtı olarak algılayıp “Delâilü'n-nübüvve veya A'lâmü'n-nübüvve” diye isimlendirmişlerdir. Çağımızda algılanan Mucize terimi ise, kelam âlimleri tarafından delâilü'n-nübüvve kavramına nazaran daha geç tanımlanarak bir kelami terim olarak nübüvvetin ispatında yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

Delâilü'n-nübüvve tabiri nübüvvet görevi verilmeden önceki peygamberlerin, hayatlarında meydana gelen olağanüstü olayları da kapsar. Dolayısıyla delâilü'n-nübüvve, Peygamberlerin hayatları boyunca meydana gelen tüm olağanüstü olayları kapsamaması neticesinde mucize kavramından daha geneldir. Mucize ise sadece peygamberlerin nübüvvet hayatlarında meydana gelen olağanüstü olayları kapsamaması açısından daha özeldir. Özetle söyleyecek olursak mucize daha özel, delâilü'n-nübüvve ise daha geneldir. Ancak bazı âlimler bu iki kavramı kullanırken aralarındaki farkları çoğu zaman dikkate almamışlardır. Bu durum bazı müelliflerin eserlerinde yapı-

⁴⁴Bulut, c.30, s.115.

lacak bir inceleme sonucunda rahatlıkla görülür. Örneğin İbn Hacer, İmam Buharî'nin "Sahih" adlı eserinin şerhinde "İslam da Nübüvvetin A'lametleri" babında mucize ile nübüvvetin alametleri arasında ne tür farklılıkların olduğunu geniş bir şekilde açıklayıp bu ayrıma dikkat etmiştir. Fakat yine aynı eserde kitâbü'l-İlim bahsinde Ebu Hureyre'den rivayet ettiği (hadis unutmama ile ilgili) bir hadiste bu ayrıma, riayet etmediği görülür.⁴⁵

Bazı âlimlerin de, delâilü'n-nübüvve ile ilgili yazdıkları eserlerinde bu ayrıma dikkat etmedikleri veya bu ayrımı kabul etmedikleri ya da bu ayrımı görmezlikten geldikleri görülür. Örneğin Abdülhakk İşbili'nin (vf.580) kaleme aldığı "*Mu'cizâtü'r-resulullah*", Muhammed İşbili'nin (vf.654) yazdığı "*ed-Durerü's-sünne fî mu'cizâti seyidi'l-berriyye*" adlı eseriyle, Abdurrahman Sa'lebiyye'nin, (vf.873) telif ettiği "*el-Envar fî ayâti'l-mu'cizati'n-nebiyyi'l-muhtar*" adlı eserlerinde, bu durum rahatlıkla görülür.

Hz. Muhammed'in nübüvvetinin delillerinin sayısı konusunda İslam âlimler arasında ihtilaflar mevcuttur. Beyhaki, "*delâilü'n-nübüvve*" adlı eserinde delillerin sayısını bin olarak verirken,⁴⁶ İmam Nevevi "*Şerhi Sahihi Müslim*" adlı eserinde bin iki yüz sayısını vermiştir.⁴⁷ Bazı âlimlerde bu sayıyı daha da artırmıştır. İbn Hacer, "*Fethu'l-Bâr*" adlı eserinde üç bin mucize'nin olduğunu söylediği-

⁴⁵el-Askalâni, İbn Hacer, *Fethu'l -Bâri Şerhu sahih-i Buhari*, Beyrut,1379, c.6, s.581-582; c.1,s.215.İbn Hacer, Buharî'nin Sahihi adlı eserine yazdığı şerhte, mucizenin meydan okuma özelliğine sahip olduğu ve inkârcılara meydan okuma esnasında meydana geldiğini belirtir. Bu özelliği ile mucize, alâmetten daha özeldir. Alâmet ise daha geneldir. Zira Nebi'nin hayatında meydana gelen içerisinde harikuladeli bulunan her olay, nübüvvet için bir alâmet ve delil niteliğindedir. İbn Hacer, İslam da peygamberlik alâmetleri babında bu iki kavram arasındaki farkı tafsilatıyla anlatarak bu ayrıma riayet ettiği görülür. Yine aynı kitab'ın İlim bahsinde Ebu Hureyre'nin işittiği hadisleri unuttuğunu Nebiye söylemesi üzerine Resulullah'ın peştemalinin sermesini istediğini, istediği yapıldıktan sonra da Resulullah'ın peştemalinin içerisine bir şey atmış gibi yapmasının neticesinde hiçbir şeyi unutmadığını rivayet ettikten sonra bu durumu nebinin apaçık mucizelerinden biri olarak değerlendirmesi bu ayrıma riayet etmediğinin göstergesidir.

⁴⁶Beyhaki, *Delâilü'n-nübüvve*, Beyrut, 1405, c.1, s,10.

⁴⁷Nevevi, *Şerhi Sahihi Müslim*, 1929, c.1, s.2.

ni rivayet eder.⁴⁸

4.DELÂİLÜ'n-NÜBÜVVE'NİN KAYNAKLARI

Her ilmin kendisine ait kaynakları olduğu gibi kelam ilminin bir konusu olan delâilü'n-nübüvve'nin de kendisine ait kaynakları vardır. Delâilü'n-nübüvve konusu, ilk başlarda bir konu olarak veya bir konunun içerisinde bir parça olarak yer alırken, daha sonra bu konu müstakil olarak incelenmeye başlanmıştır. Bu konudaki kaynakları şöyle sınıflamak mümkündür.

4.1.Delâilü'n-Nübüvve'nin Bölüm Olarak Yer Aldığı Kaynaklar

Öncelikle hadisi tedvin eden âlimlerin büyük bir kısmı bu konuya önem vermişlerdir. Hadis kitaplarının çoğunda, Hz. Muhammed'in nübüvvetine delalet eden çok sayıda hadis, farklı başlıklar altında nakledilmiştir. İmam Buharî, “*es-Sahih*” adlı eserinde Kitabü'l menâkıp, Kitabü'l meğâzi gibi bölümlerde nübüvvetin alâmetlerine geniş bir şekilde yer vermiştir.⁴⁹ İmam Müslim, “*Sahihîn*” faziletler bahsinde, ⁵⁰ İmam Tirmizi ise menkibeler bahsinde konu ile ilgili rivayetlere yer verilmiştir. ⁵¹ İbni Hibbân ise, “*Sahih'in* de tarih kitabı'nın mu'cizat babında, ⁵² Hâkim ise, “*Müstedrekü'n*”de Kitabü âyâtü'r-resulullah bölümünde konuya yer vermiştir.⁵³ Ahmet bin Hanbel'in “*Müsned'in*” de ise delâilü'n-nübüvve'nin sayısı oldukça fazladır.

4.1.1.Hazreti Peygamberin Hayatı ve Nübüvvetin Niteliklerini Anlatan Kitaplar

Hz. Peygamberin hayatını anlatan kitaplarda “delailü'n-nübüvve” ile ilgili birçok rivayet bulunur. İbn Hazm (vf.452), “*Cevâmiu's-siretü'n-nebi*” adlı eserinde, bu konu ile ilgili “A'lâmü'n-

⁴⁸e1- Askalâni, *Fethu'l-Bâri Şerhu sahihi'l Buhari*, c.6,s.583.

⁴⁹Buhari, *sahih*, çev. Mehmet Sofuoğlu, İstanbul, c.7,s.3334.

⁵⁰Müslim, *Sahih*, Çev. Ahmet Davudoğlu, İstanbul, 1983, c.10, s.44.

⁵¹et-Tirmizi, *Camiu'l Kebir*, Beyrut, 1996, c.6, s.5.

⁵²İbn Hibbân, *Zevaid*, İstanbul, 2012, c.2, s. 495.

⁵³en-Nisâbüri, Ebu Abdullah Hâkim, *Müsned ala Sahiheyn*, Kahire,1997 c.3, s.720.

nübüvve” başlığı altında özel bir fasıl ayırmıştır. ⁵⁴ Yine Kâdi İyâz, “eş-Şifa bi te’rifi’l-hukuki’l Mustafa” adlı eserinde Hz. Muhammed’in elinde meydana gelen mucizeler başlığı altında bir bölüm ayırmıştır. ⁵⁵ İbn Kesir ise “el-Bidayye ve’n-nihayye” adlı eserine Kitabü’d-delâilü’n-nübüvve diye bir fasıl eklemiştir. ⁵⁶

Hz. Muhammed’in (hasâis ve şemâilini) anlatan kitapların çoğu, Hz. Muhammed’in nübüvvetinin delillerini de anlatırlar. İbni Seb’inın (vf.520), “Kitabü’l hasâisi”, Kutbettin Hayzeri’nın, (vf.894) “Hasâisü’l kübra”sı ve Celalettin es-Suyuti’nın, (vf.911) “el-Hasâisü’l kübrâ” adlı eserleri, bu eserlerin başta gelenleridir.

4.1.2. Sahabe Hayatını Anlatan Kitaplar

Sahabe hayatını anlatan hayatu’s-sahabe türündeki eserlerde de delâilü’n-nübüvve ile ilgili çok sayıda rivayetler mevcuttur. İbn Sa’dın (vf.230) “Tabakat” adlı eseri, Beğevi’nın, (vf.317) İbn Kâni’nın, (vf.351) “Mu’cemü’s-sahabe” adlı eserleri ile İbn Abdilberr’in, (vf.463) “İsti’âbi”, İbn Esir’in, (vf.630) “Üsdül ğâbesi”, İbn Hacer’in, (vf.852) “İsâbe” adlı eserlerinde bu tür rivayetler bolca mevcuttur. Yukarıda zikredilen guruplardaki eserlerde mevcut olan bilgilerin çoğu rivayetlere dayanmaktadır.

4.1.3. Akaid, Kelam ve İcâzü’l-Kur’an Kitapları

Akaid ve Kelam kitapların çoğunda nübüvvetin ispatı adı altında delâilü’n-nübüvve konusuna yer verilmiştir. Kâdi Abdülcebbar’ın (vf.415) “Tesbitü’d-delâilü’n-nübüvve”si buna örnek verilebilir. Ve yine bütün “İcâzü’l-Kur’an” adlı eserler, Kur’an’ın mucizeviliğini ispat etmeye çalışmışlardır. Kur’an, nübüvvetin en büyük delilidir. Bu tür kitaplardaki bilgilerin çoğu insan düşüncesinin ürünüdür. Bu konu sadece bu tür kitapların içerisinde bir bölüm olarak yer teşkil etmez. Aynı zamanda birçok müstakil eserlerde yazılmıştır.

⁵⁴İbn Hazm, *Cevâmiu’s- sireti’n-nebi*, Beyrut, 2003, s.12.

⁵⁵Kâdi İyâz, *Şerhü’s-şifa*, Beyrut, 2003, c.1, s.526.

⁵⁶İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-nihaye*, Mektebetü’l Mâ’rife, Beyrut, 1988, c.6, s.74.

4.2.Nübüvvetin Delilleri Konusunda Yazılan Müstakil Eserler

Nübüvvetin delilleri konusunda müstakil eserlerin yazılmasının bekli de birçok sebebi vardır. En önemli sebeplerinden birisi İslam dünyasında meydana gelen ilhad hareketlerine karşı İslam dininin esaslarından biri olan, nübüvveti daha iyi savunmak ve insanların geneline anlatmaktır. İslam âlimleri, bu konuyu kendilerine görev bilmişlerdir. Yazılan bu müstakil eserlerin bir kısmı günümüze kadar gelmiş, bir kısmı ise günümüze ulaşmadan kaybolmuştur. Diğer bir kısmı ise günümüze kadar ulaşmış fakat halen tozlu raflarda el yazması durumunda beklemektedir.

İslam âlimleri, bu konuda yazdıkları eserlerine başlık olarak bir isim değil, birçok farklı isim kullanmışlardır. Tümünün ortak amacı da Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispat etmektir. Bu konuda yazılan eserleri, çeşitli tasniflere tabi tutmak mümkündür. Biz müelliflerin vefat tarihlerini dikkate alarak, bugüne kadar gelip gelmediğine bakmayarak, nübüvvetin delilleri konusunda yazılan eserler hakkında imkân dâhilin de çok kısa tanıtıcı bilgiler vermeye çalıştık. Bu eserleri şöyle sıralamak mümkündür.

1.Halife Harun Reşid'in, (vf.193) Bizans Kırallı Kostanti'ne gönderdiği "*Risâle*" adlı eserdir. Kadı Abdülcebbar'ın anlattığına göre; Harun Reşit, Bizansa baskı yaparak onları yurtlarında muhasara edip, onları cizye vermeye razı ettikten sonra Bizans Kırallına tevhit ve nübüvvetin delillerini anlatan uzun bir davet mektubu göndermiştir. Mektubu Ebu Rebi Muhammed bin el-Leys kaleme alıyor. Bu mektup mu'tezili âlimlerden birinin aracılığıyla Bizans kralına gönderdiği gibi yabancı memleketlerin kütüphanelerine de gönderiyor. Bu mektubun içeriğine bakıldığında Hz. Muhammed'in (s.a.v.) nübüvvet'inin delilerinden birçoğuna yer verildiği görülür. ⁵⁷ Bu eser günümüze ulaşmıştır. Ve aynı zamanda basılmıştır.

2.Dırar bin Amr'ın, (vf.200) "*İsbâtü'l ilim ale'n-nübüvve*" ve

⁵⁷Kadı Abdülcebbar, *Tesbitü'd- delâ'ili'n-nübüvve*, Beyrut, ty, s.77.

”İsbâtü’r-rusûl” adlı eseridir. Kaynakların bildirdiğine göre bu konuda yazılan ilk müstakil kitaptır. Eser günümüze ulaşmamıştır.⁵⁸

3.Ebu Bekr el-Esam’ın, (vf.200) “*el-Hücce ve’r-rusûl*” adlı eseridir.⁵⁹

4.Bişr bin Mu’temir’in, (vf.210) ”*el-Hücce fî İsbâti’n-nebi*” adlı eseridir.⁶⁰

5.Ali bin Muhammed el-Medâini’nin,(vf.215) “*Âyâtü’n-nebi*” adlı eseridir.⁶¹

6. Mu’tezili olan Halife Me’mûn el-Abbasi’nin, (vf.218) “*A’lâmü’n-nübüvve*” adlı eseridir.⁶²

7.Ebü’l-Hüzeyl el-Allâf’ın, (vf.226) ”*Alâmâtü’s-sıdkı’r-rusûl*” adlı eseridir⁶³.

8.İbrahim en-Nazzâm’ın, (vf.232) ”*İsbâtü’r-rusûl*” adlı eseridir. Yukarı da saydığımız eserlerin birçoğu günümüze ulaşmadan kaybolmuştur.⁶⁴

9.Ali bin Rabben et-Taberi’nin, (vf.247) “*ed-Din ve’d- devle fî ispatı’n-nübüvveti’n-nebiyyi Muhammed (s.a.v.)*” adlı eseridir. Bu eseri Müneccid, Mu’cem adlı eserinde zikretmiştir.⁶⁵ Bu eser Abbasi halifesi Mütevekkilin yardımıyla yazılmıştır. Adil Nüveyhiz tarafından tahkik edilmiştir. Bu eser Fuat Aydın tarafından da Türkçeye tercüme edilmiştir. Ensar Neşriyat tarafından 2012 yılında İstanbul da basılmıştır. Eser on bölümden oluşmaktadır. Hz. Muhammed’in nübüvveti ile ilgili birçok rivayet ihtiva eder.

10.Câhiz’in (vf.256) ”*Hucecü’n-nübüvve*” adlı eseri “*Resâilü Câhiz*” adlı kitabın bir bölümü olarak basılmıştır. Okuyucunun istifadesine sunulmuştur. Eser Türkçeye çevrilmemiştir. Bâkîllâni, bu

⁵⁸İbn Nedim, s.215.

⁵⁹İbn Nedim, s.214.

⁶⁰İbn Nedim, s.205.

⁶¹İbn Nedim, s.113.

⁶²İbn Nedim, s.129.

⁶³İbn Nedim, s.204.

⁶⁴İbn Nedim, s.206.

⁶⁵el-Müneccid, Selâhaddin, *Mu’cem*, Beyrut,1982, s.74.

eseri (vf.403) *İ'câzü'l-Kur'an* adlı eserinde zikreder.⁶⁶

11.Ya'kub bin İbrahim el-Cüzcâni'nin, (vf.259) "*Emârâtü'n-nübüvve*" adlı eseridir. Abdülmelik bin Muhammed bin İbrahim en-Nisâbüri el-Harkuşi, *Şerefu'l- Mustafa* adlı eserinde zikreder.⁶⁷

12.Ebû Zür'a Abdullah bin Abdülkerim er-Râzi'nin, (vf.264) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eseridir. İbn Kesir, *Bidaye ve'n-nihâye* adlı eserinde de bu eseri övdüğü gibi ondan birçok konu da rivayet etmiştir. ⁶⁸

13.Süleyman bin Ebu Usfûr el-Ferrâ'nın, (vf.269) "*A'lâmü'n-nübüvve*"sidir. Hâşeni, bu eseri "*Kuzatü'k- kurtuba ve u'lemâ-i ifrikiyye*" adlı eserinde zikreder.⁶⁹

14.Davud bin Ali el-İsfehâni'nin, (vf.270) "*A'lâm'ü n-nübüvve*" adlı eseridir. İbn Nedim, *el-Fihrist'in* de bu eseri zikreder.⁷⁰

15.Ebû Dâvûd es-Sicistâni'nin, (vf.275) "*A'lâmü'n-nübüvve*" adlı eseridir. Bu eseri birçok müellif zikreder. Sahâvi, *el-İ'lan* adlı eserinde zikreder.⁷¹

16.Abdullah bin Müslim bin Kuteybe'nin, (vf.276) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eserini İbn Nedim ve birçok müellif eserlerin de zikreder. ⁷²

17-Ebû Hâtim Muhammed bin İdris er-Râzi'nin, (vf.277) "*A'lâmü'n-nübüvve*" adlı eserini Müneccid, *Mu'cem* adlı eserinde zikreder.⁷³

18.İbrahim bin el-Heysem el-Belediyi'nin, (vf.277) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eseridir. Bu eseri, Müneccid, *Mu'cem* adlı eserinde

⁶⁶el- Bâkllâni, Ebu Bekir, *İ'câzü'l-Kur'an*, Mısır, 1997, c.1, s.8.

⁶⁷el-Harkuşi, Abdülmelik, *Şerefü'l mustafa*, Mekke, 1424, c.1, s.36.

⁶⁸İbn Kesir, 1988, c.4, s.259.

⁶⁹el-Hâşeni, Muhammed bin Haris, *Kuzâtü Kurtuba ve U'lemâi İfrikiyye*, Kahi-re, 1953,s.286.

⁷⁰İbn Nedim, s.272.

⁷¹Sahâvi, Muhammed, *el-İ'lan bi't-tevbih limen Zemme ehli't-tarih*, Beyrut, ty, s.156.

⁷²İbn Nedim, s.86.

⁷³el-Müneccid, s.62.

zikreder.⁷⁴

19.Dâvûd bin Ali el-İsfehâni'nin, (vf.280) "*A'lâmü'n-nebi*" adlı eseridir. İbn Nedim, *el-Fihristin* de bu eseri zikreder.⁷⁵

16.Hâfız İbn Ebi'd-Dünya'nın, (V.281) "*Hevâtif*" adlı eseridir. Bu eseri Sahâvi, *İ'lan* adlı eserinde zikreder. Yazarın diğer bir eseri de "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eserdir. İbn Hacer, *el-İsâbe*, adlı eserinde zikreder.⁷⁶

20.İbrahim bin İshak el-Harbî'nin, (vf.285) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eseridir. Kâtip Çelebi, *el-Keşfü'z-zunun* adlı eserinde zikreder.⁷⁷

21.Ebu'l Hasan el-Medâini'nin, (vf.288) "*Ayâtü'n-nebi*" sidir. İbn Nedim *el-Fihrist* adlı eserinde zikretmiştir.⁷⁸

22.İbn Râvendi'nin, (vf.298) "*İsbâtü'r-rusûl*" adlı eserini, İbn Nedim, *el-Fihrist* adlı eserinde zikreder.⁷⁹

23.Firyâbi'nin, (vf.301) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eseridir. Eser bu ad altında basılmıştır. Sahâvi, bu eseri "el-Mu'cizat" diye adlandırarak zikreder.⁸⁰

24.İsmail bin Ali eş-Şî'i'nin, (vf.311) "*el-İhticâc li-nübüvveti'n-nebi*" adlı eseridir. Müneccid, *Mu'cemin* de bu eseri zikreder.⁸¹

25.Sabit bin Hazm es-Seraksi'nin, (vf.313) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eseridir. Bu eseri Sahâvi, *el-İ'lan* adlı eserinde zikreder.⁸²

26.İbrahim bin Hammâd bin İshak'ın, (vf.320) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eseridir. Müneccid, *Mu'cemin* de zikreder.⁸³

⁷⁴el-Müneccid, s.64.

⁷⁵İbn Nedim, s.272.

⁷⁶el-Aaskalâni,İbn Hacer,*el-İsabe fi't-temyizi's-sahabe*, c.2,s.29; Sahâvi, s.154.

⁷⁷Çelebi, Kâtip, *Keşfü'z-zunun*, Bağdat,1941, s.760.

⁷⁸İbn Nedim, s.215.

⁷⁹İbn Nedim, s.216.

⁸⁰Sahâvi, s.158.

⁸¹el-Müneccid, s.84.

⁸²Sahâvi, s.154.

⁸³ el-Müneccid, s.64.

27.Ebu Ca'fer Ahmet bin Muhammed el-Kasri el-Tunusi'nin, (vf.322) "*Kitabü't-tecdidi'l iman ve şerâiu'l İslam*" adlı eserini Ebu Bekr Abdullah bin Muhammed el-Mâliki *Kitâbü'r-Riyâdü'n-Nüfûs* adlı eserinde zikreder. Bu eserin birkaç cüzü, el yazması halinde Kayrevân Üniversitesi'nin kütüphanesinde bulunmaktadır. ⁸⁴Kâdi İyâz da "*Tertibü'l-medârik*" adlı eserinde müellif hakkında bilgi verdikten sonra bu eseri "*Kitabü'l-mu'cizat*" adıyla zikreder.⁸⁵

28.İbrahim bin Hammâd bin İshak'ın, (vf.323) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eserini, İbn Nedim *el-Fihrist* adlı eserinde zikreder.⁸⁶

29.Ebu'l-Hasan el-Eşâ'ri'nin, (vf.324) "*Delâilü'n-nübüvve*"sini, İbni Asâkir, *Tebynü'k-kizbi'l-müfteri* adlı eserinde zikreder.⁸⁷

30.Hâfız Ebu Bekr Muhammed bin Ca'fer el-Herâiti'nin, (vf.327) "*Hevâtifu'l can*" adlı eseridir. Hacer el Âskalâni, *el-İsâbe fi't-temyizi's-sahabe* adlı eserinde zikreder. Bu eser basılmıştır. Hadisler senetleri ile beraber verilmiştir.⁸⁸

31.Bekr bin A'la el-Kuşeyri'nin, (vf.344) "*Ma fil Kur'an min delâilü'n-nübüvve*" adlı eseridir. Kâdi İyâz, *Tertibü'l-medârik* adlı eserinde zikreder.⁸⁹

32.Ebu Ahmet Muhammed bin Ahmet el-Â'ssâl'in, (vf.349) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eseridir. Sahâvi, *el-İ'lan* adlı eserinde zikreder.⁹⁰

33.Ebu Bekr Muhammed bin Hasan en-Nakkaş'nin, (vf.351) "*Kitabü'd-delailü'n-nübüvve*" adlı eseridir. İbn Nedim, *el-Fihrist* adlı eserinde zikretmiştir.⁹¹

34.Hafız Ebu Kasım Süleyman bin Ahmet et-Taberâni'nin,

⁸⁴el-Maliki, Ebu Bekr Abdullah bin Muhammed, *Kitâbü'r-Riyâdü'n-Nüfûs*, 1983, c.2, s.198.

⁸⁵Kâdi İyâz, "*Tertibü'l-Medârik ve Tekribü'l-Mesâlik*", 1983, c.5, s.139.

⁸⁶İbn Nedim, s.252.

⁸⁷İbn Asâkir, *Tebynü'k-kizbi'l Müfteri*, Şam, 1347, s.136.

⁸⁸Sehâvi, s.154.

⁸⁹Kâdi İyâz, 1983, c.5, s.271.

⁹⁰Sahâvi, s.155.

⁹¹İbn Nedim, s.36.

(vf.360) ”*Delâilü'n-nübüvve*” adlı eserini, Sahâvi, *el-İ'lan* adlı eserinde zikreder. ⁹²

35.İmam Muhammed bin Ali el-Kaffâl el-Şâşi'nin, (vf.365) ”*Delâilü'n-nübüvve*” adlı eseridir. İsmail et-Tuleyhi el-İsbehâni, *Kitâbü'd-delâilü'n-nübüvve* adlı eserinde zikreder. ⁹³

36.Hâfız Ebu Şeyh İbn Heyyân'nın, (vf.369) ”*Delâilü'n-nübüvve*” adlı eserini, Sahâvi, *el-İ'lan* adlı eserinde zikreder. ⁹⁴

37.Ebu Hafs ibn Şahin'nin, (vf.385) ”*Delâilü'n-nübüvve*” adlı eserini, İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-nihaye* adlı eserinde zikreder. ⁹⁵

38.Ahmet bin Fâris el-Lüğevvi'nin, (vf.395) ”*A'lâmü'n-nübüvve*” adlı eseridir. Sahâvi, *el-İ'lan* adlı eserinde diğer A'lâmü'n-nübüvve yazarlarının eserleriyle birlikte Fârisi'nin bu eserini de zikreder. ⁹⁶

39.Hâfız Ebu Abdullah Muhammed bin İshak bin Mende'nin, (vf.395) ”*Delâilü'n-nübüvve*” adlı eserini, Sahâvi, *el-İ'lan* adlı eserinde zikreder. ⁹⁷

40.Ebu Mitref Abdurrahman İsa bin Futeys el-Kurtubi'nin, (vf.402) ”*Delâilü'r-Risale*” adlı eserini, Zehebi, *Tezkiretü'l-huffaz* adlı eserinde zikreder. ⁹⁸

41.Ebu Abdullah Halimi eş-Şâşi'nin, (vf.403) ”*Delâilü'n-nübüvve*” adlı eserini, Nevevi, *Şerhu nevevi ale müslim* adlı eserinde zikreder. ⁹⁹

42.Ebu Bekr Bâkılânî'nin, (vf.403) ”*el-Beyan ani'l fark beyne el-mu'cizat ve'l-keramat ve'l-kehane ve s-sihri ve narencat*” adlı eseridir. Bu eser Rağbet yayınları tarafından İstanbul da 1998 yılında

⁹²Sahâvi, s.155.

⁹³el-İsfehâni, İsmail et-Tuleyhi, *Kitâbü'd-delâilü'n-nübüvve*, Riyat, 1409, c.1, s.166.

⁹⁴Sahâvi, s.155.

⁹⁵İbn Kesir, c.2, s.307.

⁹⁶Sahâvi, s.155.

⁹⁷Sahâvi, s.155.

⁹⁸ez-Zehebi, *Tezkiretü'l Huffaz*, Beyrut,1998, c.3,s.176.

⁹⁹Nevevi, c.13,s.215.

basılmış olup Adil Bebek tarafında Türkçeye çevrilmiştir. İbn Teymiye'nin *en-Nübüvvat* adlı eserinde zikredilmiştir.¹⁰⁰

43.Ebu Abdullah Hâkim en-Nisâbüri'nin, (vf.405) "*el-İklil fi delâilü'n-nübüvve*" adlı eserini, İbn Asâkir, *Tebyinü kizbi'l-müfteri* adlı eserinde zikreder.¹⁰¹

44.Ebu Sa'd Harkûşi en-Nisâbüri Abdülmelik bin Osman el-Vâiz'nin, (vf.408) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eserini İbn Hayr, *Fihrist* adlı eserinde *Kitabü's-şerefi'l Mustafa* adıyla zikreder.¹⁰²

45.Abdullah bin Muhammed bin Ebu A'lan Kâdi el-Ehvâz'ın, (vf.409) "*Mu'cizatü'n-nebi*" adlı eserini İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-nihaye* adlı eserinde zikreder.¹⁰³

46.Kâdi Abdulcebbar bin Ahmet Mu'tezili'nin (vf.415) "*Tesbitü'd-delâ'ili'n-nübüvve*" adlı eseridir. Bu eser, Dr. Abdülkerim Osman tarafından tahkik edilerek Darü'l-Arabiyye tarafında 1966 yılın da Beyrut da basılmıştır. İbn Teymiye'nin, *en-Nübüvvat* adlı eserinde zikredilir.¹⁰⁴

47.Ahmed bin Hüseyin bin Harun ez-Zeydi'nin, (vf.421) "*İsbâtü'n-nübüvveti'n-nebi*" adlı eseridir. Bu eseri Münecid, *Mu'cemin* de zikreder.¹⁰⁵

48.Ebu Nuaym el-İsfahâni'nin, (vf.430) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eseri, bu alanda yazılmış en meşhur eserlerdendir. Muhammed Revvas Kal'âci ve Abdülberr Abbas tarafından tahkik edilmiştir. Bu eser, Dârü'n-Nefâis tarafından 1986 yılında Beyrut da basılmış olup okuyucunun istifadesine sunulmuştur. İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-nihaye* adlı eserinde bu eserin üç cilt olduğunu ve bu konuda iyi bir eser olduğunu zikreder.¹⁰⁶

49.Ebu'l Abbas Ca'fer bin Muhammed el-Müsteğfiri el-

¹⁰⁰İbn Teymiye, *en-Nübüvvat*, Riyat, 2000, s.43.

¹⁰¹İbn Asâkir, s.228.

¹⁰²İbn Hayr, *Fihrist*, Kahire, 1989, c.1, s.374.

¹⁰³İbn Kesir, *el-Bidaye ve en-nihaye*, Darü'l İhyai't-turasi'l Arabiye, c.12, s.9.

¹⁰⁴İbn Teymiye, s.43.

¹⁰⁵el-Müneccid, s.84.

¹⁰⁶İbn Kesir, c.6, s,258.

Hanefi'nin, (vf.432) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eserini, Sahâvi, *el-İ'lan* adlı eserinde zikreder. ¹⁰⁷

50.Ebuzer Herevi Muhammed bin Abdullah bin Afir'in, (vf.434) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eserini, İbn Ferhun, *ed-Diybâc* adlı eserinde zikreder. ¹⁰⁸

51.Kadı Maverdi'nin, (vf.450) "*A'lâmu'n-nübüvve*" adlı eseri, günümüze ulaşıp basılan eserlerden biridir. Kurtubi *el-Camiu'l-Ahkamü'l-Kur'an* adlı eserinde zikreder. ¹⁰⁹

52.Ebu Bekr Ahmed bin Hüseyin el-Beyhaki'nin, (vf.458) "*Delâilü'n-nübüvve ve Ahvâlü's-sahibü's-şeri'a*" adlı eserdir. Bu eser, Abdül-Mu'ti Kal'âci tarafından tahkik edilmiştir. Darü'l-Kütübü'l-İlmiye tarafından hicri 1405 yılında Beyrut da basılıp okuyucunun istifadesine sunulmuştur. Bu eseri, Sahâvi, *el-İ'lan* adlı eserinde zikreder. ¹¹⁰

53.Ebu Muhammed Abdullah bin Ebu Zekeriya el-Şakartâsi'nin, (vf.466) "*el-İ'lam bi's-şevahidi'l A'lâm li n-Nübüvveti's-seyyidina*" adlı eserini Şihâbeddin en-Nüveyri, *Nihâyetu'l-erbi'i fi Fünûni'l edeb* adlı eserinde zikreder. Esere Şakartâsi'nin kasidesi ismini vererek Kitabında bu kasideye de yer verir. Kasidede, Peygamberimizin siretini ve verdiği haberleri anlatır. ¹¹¹

54.Ebu'l-Abbas Ahmet bin Ömer bin Enes ed-Delâil el-Meri'nin, (vf.476) "*A'lâmü'n-nübüvve*" adlı eserini, el-Hâmevi, *M'ucemü'l-Buldan* adlı eserinde zikrederek bu eserin güzel bir eser olduğunu söyler. ¹¹²

55.Abdullah bin Abdülaziz Bekri el-Endülüsi'nin, (vf.487) "*A'lâmü'n-nübüvve*" adlı eseridir. Müneccid, *Mu'cem* adlı eserinde

¹⁰⁷Sahâvi, s.155.

¹⁰⁸İbn Ferhun, el-Mâli, *ed-diybacü'l mezheb fi A'rifeti'l Ulemâi A'yani'l Mezhep*, ty, c.2, s.132.

¹⁰⁹Kurtubi, Ebu Abdullah, *Camiü'l-Ahkâmi'l-Kur'an*, Kahire,1964, c.20, s.194.

¹¹⁰Sahâvi, s.156.

¹¹¹en-Nüveyri, Şihâbeddin, *Nihâyetu'l Erbi'i fi Fununi'l Edeb*, Kahire,1423, c.18, s.347.

¹¹²el-Bağdâdi, Şihâbeddin el- Hamevi, *Mu'cmeu'l Buldan*, Beyrut,1977, c.5, s.119.

zikreder¹¹³.

56.Ebu Ubeyd Bekri el-Endülüsi'nin, (vf.489) "*A'lâmü'n-nübüvve*" adlı eserini, İbn Ebâr, *el-Hulltü's-seyra* adlı eserinde zikreterek o eserin yarışmalarda dereceye girdiğini bildirir. ¹¹⁴

57.Ebu Kasım İsmail bin Muhammed et-Teymi el-İsfehani et-Telhi'nin, (vf.535) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eserini, başta Zehebi olmak üzere birçok müellif eserlerinde zikreder. Bu eser basılmıştır. Okuyucunun istifadesine sunulmuştur.¹¹⁵

58.Ebu Hasan Muhammed bin Ahmet el-Ceyyâni'nin, (vf.540) "*el-Ahkâm fi mu'cizati'n-nebi*" adlı eseridir. Müneccid, *Mu'cem* adlı eserinde zikreder.¹¹⁶

59.Kadı Ebu Bekir bin Muhammed bin Abdullah İbn el-Arâbi'nin, (vf.543) "*el-Muksit fi zikri'l mu'cizat ve şurutiha*" adlı eseridir. Yine kendisine ait olan *Ahkâmü'l Kur'an* adlı eserinde mucize konusunu anlatırken bu konudaki kitabını da zikreder. ¹¹⁷

60.Haâfız Ebu Ali Hasan bin Ali bin Abdülmelik er-Rehvâni İbn el-Kattân'nin, (vf.548) "*el-Beşâir ve'l a'lâm li-siyâki ma li seyyidînâ Muhammed mine'l ayâti'l beyyinâti ve'l mu'cizati'l bahirât ve'l a'lâm*" adlı eserini İsmail paşa el-Bağdâdi, *İzahü'l-meknun fi zilli alâ keşfü'z-Zunun* adlı eserinde zikreder.¹¹⁸

61.Şemseddin Muhammed bin Abdullah İbn Zafer el-Mekki'nin, (vf.565) "*A'lâmü'n-nübüvve*" adlı eserini, Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zunun* adlı eserinde zikreder. ¹¹⁹

62.Ebu Hasan Ali bin Muhammed Huveylid el-Le'hmi el-İşbili'nin, (vf.567) "*el-Mi'râc*" adlı eserini, Abdülmelik, ez-Zeyl ve et-tekmile adlı eserinde zikreder. Aynı zamanda İşbili'nin, Fıkıh ve Ke-

¹¹³el-Müneccid, s.63.

¹¹⁴İbn Ebâr, *Hulltü's-seyra*,1963, c.2, s.185

¹¹⁵ ez-Zehebi, c.4, s.1280.

¹¹⁶el-Müneccid, s.75.

¹¹⁷Kadı Ebu Bekr, İbnu Arabî, *Ahkamu'l Kur'an*, c.1,s.25.

¹¹⁸el-Bağdâdi, İsmail Paşa, *İzahü'l Meknûn*, c.1,s.183.

¹¹⁹Çelebi, s.126.

lam ilmini iyi bildiğini ve ibadetine de düşkün olduğunu zikreder.¹²⁰

63.Hafız bin Asâkir'nin, (vf.571) "*el-Erba'un hadisen ed-Dalletü a'lâ nübüvetihi aleyhi selam*" adlı eseri kırk hadisten oluşmaktadır. Bu kitap Abdülhacc Muhammed el-Heriri tarafından tahkik edilerek el-Mektebü'l-İslam tarafından 1993 yılında Beyrut de basılmıştır. Müneccid, *Mu'cem* adlı eserinde zikretmiştir.¹²¹

64.Sa'îd Hibetullah Râvendi el-İmami'nin, (vf.573) "*el-Harâic ve'l cerâih fi'l mu'cizati'n-nübüvve ve Kerâmâti eimmeti*" adlı eseridir. Müneccid, *Mu'cemin* de zikreder.¹²²

65.Abdü'l Hakk bin Abdurrahman Ebu Muhammed el-İşbiliyi'nin, (vf.581) "*Mu'cizatü'r-resul*" adlı eserini İbn Ferhun, *ed-Dibacü'l mezhep* adlı eserinde zikreder.¹²³

66.Ahmet bin Abdüssamet bin Ebi Ubeyde el-Ensâri el-Hazreci'nin, (vf.582) "*Kasdü's-Sebil fi ma'rifeti ayâti'r-resul*" adlı eserini, İbn Ferhun, *ed-Dibacü'l-mezheb* adlı eserinde zikreder.¹²⁴

67.Ebu Zer Mus'ab bin Muhammed bin Mesud el-Maliki'nin, (vf.604) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eserini, Sahâvi , *el-İ'lan* adlı eserinde zikreder.¹²⁵

68.Ali bin Muhammed İbni el-Kattân'ının, (vf.628) "*el İhkam lisiyaki ma liseyyidina Muhammed mine'l ayâti'l beyyinâti'l bahirâti ve'l a'lâm*" adlı eserini, Müneccid, *Mu'cem*'inde zikreder.¹²⁶

69.Ebu'l-Hattap bin Amr bin Hasan İbn Dıhiye es-Sebti'nin, (vf.633) "*el-Ayâtu'l-beyyinât fi ma fi a'zâi'r-Resul mine'l-mu'cizat*" adlı eseridir. Bu eseri Kâtip Çelebi, Keşfu'z-zunun adlı eserinde "*Ayâtün beyyinâtur*" şeklinde özetlemiştir. Aynı zamanda müellifin bu konudaki ikinci eseri de "*el-İbtihacc fi'l mi'rac*" adlı eserdir. Bu eser İsra ve Mi'rac olayını anlatıyor. Söz konusu kitap Cemal A'zzun tarafında

¹²⁰el-Mârâkâşi, Abdülmelik, *ez-Zeyl ve't-tekmile*, Beyrut, 1973, c.5,s.304.

¹²¹el-Müneccid, s.62.

¹²²el-Müneccid, s.76.

¹²³İbn Ferhun, c.2,s.61.

¹²⁴İbn Ferhun, c.1,s.216.

¹²⁵Sahâvi, s.156.

¹²⁶el-Müneccid, s.62.

tahkik edilerek Mektebetü'l-Amryin el-ilmiyye tarafında Birleşik Arap Emirlikleri- Ğavyur de 2000 yılında basılmıştır.¹²⁷

70.Ebu Abdullah Muhammed bin Abdulvahid el-Makdisi el-Dımeşki'nin, (vf.643) "*Delâilü'n-nübüvve ve'l ilahiyât*" adlı eserini, el-Bağdâdi, *el-Hediyye* adlı eserinde zikreder. ¹²⁸

71.Ebu Bekr Muhammed bin Ahmed el-Lehmi el-İşbili'nin, (vf.654) "*Nazmu'd-durerü's-seniyye fi'l mu'cizati seyyidi'l beriyye*" adlı şiir kalıbında olan bu eserini, Abdülmelik, *ez-Zeyl ve't-tekmile* adlı kitabında zikreder. ¹²⁹

72.Necmeddin Muhtar bin Mahmud ez-Zaidi'nin, (vf.658) "*Zikrû'l muhâlifin li nübüvveti nebiyyinâ ve'l cevab alâ şübhehihim*" adlı eseridir. Bu eseri, Müneccid, *Mu'cem* adlı eserinde zikreder.¹³⁰

73.Ebu Muhammed Hasan bin el-Kattân'nin, (vf.661) "*Nazmü'd-dureri bi eyyi ahmed eceli'l beşer*" adlı eseri recez ölçüsünde 6300 beyitten oluşmaktadır. Yine aynı yazarın "*Kitabü'l ahkâm fi'l mu'cizati'n-nebi*" adlı eserinde, Abdülmelik, *ez-Zeyl ve et-tekmile* adlı eserinde zikretmiştir. ¹³¹

74.İmaduddin Ahmet bin İbrahim Vasiti ed-Dımeşki'nin (vf.711) "*İhtisaru'd-delâilü'n-nübüvve*" adlı eserini, İbni Hacer, *ed-Durerü'l-kamine* adlı eserinde zikreder. ¹³²

75.İbn Ğusn el-İşbili Muhammed bin İbrahim'in, (vf.711) "*Mu'cizatü'n-nebiy*" adlı eserini, el-Mekeriyyi, *Nefhü't-tayyib* adlı eserinde zikreder.¹³³

76.Muhammed bin İbrahim İbn el-Ğusn el-İşbili'nin, (vf.723) "*Mu'cizatü hayrû'l-beriyye*" adlı eseridir. Bu eseri, Müneccid,

¹²⁷Çelebi, s.204.

¹²⁸el-Bağdâdi, İsmail Paşa, *el-Hediyyetü'l Arifin Eesmai'l Müellifin Asârü'l Müsenrifin*, c.2,s.123.

¹²⁹el-Mârâkâşi, c.6, s.19.

¹³⁰el-Müneccid, s.84.

¹³¹el-Mârâkâşi, c.5,s.288.

¹³²el-Askalâni, *ed-Dureru'l-Kamine fi A'yani'l Mietu Samine*, c.1, s.103.

¹³³el-Mekriyy, Ahmet bin Muhammed, *Nefhü't-teyyib*, Beyrut,1968, c.2, s.207.

Mu'cem'inde Zikreder.¹³⁴

77.Aladdin bin Kuleyc'in, (vf.762) "*A'lâmü'n-nübüvve*" adlı eserini, Müneccid, *Mu'cem* adlı eserinde zikreder. ¹³⁵

78.Şa'bân bin Muhammed el-Esâri'nin, (vf.828) "*el-Ferecû'l karib fi mu'cizati'l habib*" adlı eseri, Müneccid, *Mu'cem*'in de zikreder.¹³⁶

79.Allame Kadı Cemaleddin Muhammed bin Salih el-Büreyhi'nin, (vf.836) "*Erbe'une hedisen fil mu'cizat ve'l keramati elle-ti sahhet li seyidina*" adlı eserini, Abdulvehhab bin Abdurrahman bin el-Büveyhi, *Tabakâtü's-sulehâi'l-Yemen* adlı eserinde zikreder. ¹³⁷

80.Ebu Ubeydullah Muhammed bin Ahmet İbn Merzuk et-Telmesâni'nin, (vf.842) "*el-Ayâtu'l vazihâtü fi vechi delâleti'l mu'cizat*" adlı eserini, Müneccid, *Mu'cem*'inde zikreder. ¹³⁸

81.Ebu Bekr Muhammed bin Hasan Nakkâş el-Musuli'nin (vf.851) "*Delâilü'n-nübüvve*" adlı eserini Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunun* adlı eserinde zikretmiştir. ¹³⁹

82.Ebu Bekir Abdurrahman bin Muhammed el-Bestâmi'nin, (vf.858) "*Zevu's-sirac fi ehâdisi'l-mi'rac*" adlı eseridir. Müneccid, *Mu'cem*'inde zikreder.¹⁴⁰

83.Abdurrahman bin Muhammed bin Meh'luf es-Se'alebi'nin, (vf.873) "*el-Envar fi ayâti ve'l mu'cizati'n-nebi'il muhtar*" adlı eserini, Müneccid, *Mu'cem*'inde zikreder. ¹⁴¹

84.Abdurrahman bin Ahmet el-Câmi'nin, (vf.898) "*Şevâhidü'n-nübüvve*" adlı eserini, Şevkâni, *el-Bedru't-tal'i* adlı eserinde zik-

¹³⁴el-Müneccid, s.76.

¹³⁵el-Müneccid, s.63.

¹³⁶el-Müneccid, s.76.

¹³⁷el-Yemeni, Abdülvehhab bin Abdurrahman, *Tabakatu's-sulehai'l Yemen*, c.1, s.141.

¹³⁸el-Müneccid, s.75.

¹³⁹Çelebi, s.760.

¹⁴⁰el-Müneccid, s.81.

¹⁴¹el-Müneccid, s.75.

reder. Eser farsça diliyle yazılmıştır. ¹⁴²

85.Celâlettin es-Suyuti'nin, (vf.911) "*Hesâisu'l-kübra*" adlı eseridir. Bu eser basılmıştır. Özet olarak Ömer Temizel tarafından Türkçeye tercüme edilip uysal yayınevi tarafından 1994 yılında Konya da basılmıştır. Birçok müellif bu eseri, eserlerinde zikretmiştir. İbn Rûdâni, "*Sılatü'l-halfe bi mevsili selef*" adlı eserinde zikretmiştir. ¹⁴³

86.Abdullah bin Muttheru'l-Hamzi ez-Zeydi'nin, (vf.912) "*Reyâhinü'l enfâsi'l muhtezeti fi besâtin'l ekyâs fi berâhini Resul İlä kâfeti nass*" adlı eserini Müneccid, *Mu'cem*'in de zikreder. ¹⁴⁴

87.Haşım bin Süleyman el-Keteketâi'nın, (vf.1109) "*Mesâbihü'l e'hbâr fi meâcizi nebiyi'l muhtar*" adlı eserini Müneccid, *Mu'cem* adlı eserinde zikreder. ¹⁴⁵

88.Yusuf bin İsmail en-Nebhâni'nin, (vf.1350) "*Nucümü'l muhtediyn ve rucümü'l mu'tedin fi delâilü'n-nübüvve seyyidi'l mürselin*" adlı eserini Müneccid, *Mu'cem*'in de zikreder. Bu eser,Matb'atü'l-Edebiyyetü tarafında Beyrut de hicri 1316 yılında basılmıştır. Okuyucunun istifadesine sunulmuştur. ¹⁴⁶

89.Abdülhelim Mahmud'ın, (vf.1980) "*Delâilü'n-nübüvve ve mu'cizâtü'r-Resul*" adlı eserini, Müneccid, *Mu'cem*'inde zikreder. Bu eser, Darü'l-Me'ârif tarafında Kahire de 1974 yılında basılmıştır. ¹⁴⁷

Sonuç

Nübüvvet konusu, İslam dünyasında her zaman önemini ve güncelliğini koruması nedeni ile kelim ilminin ana konularından birisi olmuştur. İnsanoğlu tarihin her safhasında nübüvvet ihtiyacı duyması sebebiyle nübüvvet zinciri Hz. Âdem ile başlamış; Hz. Mu-

¹⁴²Şevkâni, Muhammed bin Ali, *el-Bedrü't-tal'i*, Beyrut, ty, c.1, s.327.

¹⁴³er-Rûdâni, Muhammed bin Süleyman, *Sılatü'l-Halfe bi Mevsili's-selef*, Beyrut,1988,s.230.

¹⁴⁴el-Müneccid, s.85.

¹⁴⁵el-Müneccid, s.76.

¹⁴⁶el-Müneccid, s.65.

¹⁴⁷el-Müneccid, s.65.

hammed ile bitmiştir. Diğer taraftan gerçek peygamber ile sahtesini ayıran delillere sürekli ihtiyaç duyulduğundan İslam âlimleri, nübüvveti ispat etmek amacı ile İslami ilimlerin tedvini ile beraber bu konuda mevcut olan delilleri açıklamaya çalışmışlardır.

İlk dönemlerde Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispat etmek amacıyla İslam âlimleri yazmış oldukları eserlerinin bir bölümünü bu konuya ayırmışlardır. Daha sonraki tarihi süreç içerisinde İslam düşüncesinin teşekkülü ve gelişmesi ile beraber İslam âlimleri bu konuda farklı isimler altında müstakil eserler yazmaya başlamışlardır. Özellikle hicri üçüncü asırdan itibaren İslam dünyasında ilhad hareketlerinin sesleri yüksek çıkmaya başlayınca İslam âlimleri, Hz. Muhammed'in nübüvvetini savunup ispat etmek amacıyla birçok eser yazmışlardır. Gün geçtikçe bu konuda yazılan eserlerin sayısı da artmıştır. Yazılan eserlerin bir kısmı kaybolmuş, bir kısmı da elyazması halinde olup tahkik edilmeye muhtaçtır. Umarım bu konuda yazılan ve elyazması olarak bekleyen eserler ilmi bir metotla tahkik edilir ve okuyucuların istifadesine sunulur. Şayet bu eserler üzerinde, sağlıklı bir çalışma yapıldıktan sonra, toplumun hizmetine sunulursa, daha sağlıklı bir nübüvvet düşüncesine hizmet etmesi mümkündür. İmkânımız dâhilinde bu konuda yazılan eserleri makalemizde yer vermeye çalıştık. Diğer bir kısmı da tahkik edilmiş olup az bir kısmı Türkçeye çevrilmiş olmasına rağmen çoğu çevrilmemiştir.

Doğrusu bu konuyu araştırmadan önce bu konuda bu denli bir saha çalışmasının mevcut olduğunu ve zengin bir literatürün olabileceğini hiç düşünmüyordum. Umarım çalışmamız bu konuya ilgi duyan araştırmacılara faydalı olur.

Kaynakça

Ardoğan, Recep, *Delillerden Temellere*, İstanbul,2014.

Balcı, İsrail Hz. *Peygamber ve Mucize*, İstanbul, 2002.

Bedevisi, Abdurrahman, *Min Tarihi'l-İlhad, Fi'l-İslam*, Kahire,1993.

Beyhaki, *Delâilü'n-nübüvve*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1405.

- Buhari, *Sahih*, çev. Mehmet Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Bulut, Halil İbrahim, *Mucize*, DİA, İstanbul, 2005.
- Cahız, *Hucceci'n-nübüvve*, Dârü'l-Mektebeti'l-Hilal, Beyrut, 2002.
- Çakır, Müjgan, *Mucizeler Kitabı*, İstanbul, ty.
- Çelebi, Kâtip, *Keşfü'z-zunun*, Mektebetü'l-müsnnâ, Bağdat, 1941.
- el-Askalâni, İbn Hacer, *ed-Durerü'l-Kamine fi A'yani'l Mietu Samine*, Meclisu Dâiretü'l-ma'rife, Haydarabad, 1972.
- _____; *el-İsabe Fi't-Temyizi's-Sahabe*, Dârü'l-kütübi'l-ilmiiye, Beyrut, 1415.
- _____; *Fethu'l-Bâri Şerhü sahihi'l-Buhâri*, Beyrut, 1379.
- el-Bağdâdi, Abdulkahhir, *Usuli'd-Din*, Darülfünun, İstanbul, 1928.
- el-Bağdâdi, İsmail Paşa, *İzâhu'l-Meknûn fi Zilli ala Keşfü'z-zunun*, Dâru ihyâi't-Tûrasi'l-Arabiye, Beyrut, t.y.
- _____; *el-Hediyetü'l-Arifin Esmâü'l-Müellifin Asârü'l Müsennifin*, Dâru-ihyâi't-tûrâsi'l-Arabiyy, Beyrut, t.y.
- el-Bağdâdi, Şihabeddin el-Hamevi, *Mu'cemü'l Buldan*, Dârü's-sadr, Beyrut, 1977.
- el-Bâkîllâni, Ebu Bekir, *İ'câzü'l-Kur'an*, Dârü'l-Ma'rife, Mısır, 1997.
- el-Eş'âri, *Makâlâtü'l-İslâmiyyin ve'l İhtilâfü'l Musâllin*, Mektebetü'l Asriyye, Beyrut, ty.
- el-Haşeni, Muhammed bin Haris, *Kuzatü Kurtuba ve u'lemai İfrikkiyye*, Mektebetü'l-Hancı, Kahire, 1953.
- el-Harkuşî, Abdulmelik, *Şerefü'l-Mustafa*, Dârü'l-Beşâiri'l İslamiyye, Mekke, 1424.
- el-Maliki, Ebu Bekr Abdullah bin Muhammed, *Kitâbü'r-Riyâdü'n-Nüfus*, Dârü'l-Ğarbü'l-İslâm, Beyrut, 1983.
- el-Mekeriyy, Ahmet bin Muhammed, el-Mağribi, *Nefhü't-Teyyib*, Dârü's-sadır, Beyrut, 1968.
- el-İsfehâni, İsmail et-Tuleyhi et-Teymi, *Kitabü'd-delailü'n-nübüvve*, Dârü't-tybe, Riyad, 1409.

- el-Müneccid, Salahaddin, *Mu'cem*, Dârû'l-Kütübi'l-Cedid, Beyrut,1982.
- el-Mârâkâşi, Abdülmelik, *ez-Zeyl ve't-Tekmile*, Dârü's-sekâfe, Beyrut,1973.
- en-Nisâbüri, Ebu Abdullah Hakim, *Müsnet ala Sahiheyne*, Dârü'l-Harameyn, Kahire,1997.
- en-Nüveyri, Şihabeddin, *Nihayetü'l-Erb'i fi Fününi'l-Edeb*, Dârü'l Kü-tübi'l-Vesâiki'l-Kavmiyye, Kahire,1423.
- er-Rüdâni, Muhammed bin Süleyman, *Sılatü'l-Halfe bi Mevsili's-selef*, Dârü'l-Ğarbi'l-İslam, Beyrut,1988.
- et-Taberi, Muhammed bin Cerir, *Camiü'l-Beyan Fi Te'vili'l- Kur'an*, Müessesetü'r-risale, 2000.
- et-Tirmizi, *Camiü'l-Kebir*, Dârü'l-Ğarbi'l-İslam,Beyrut,1996.
- el- Yemeni, Abdulvehhab bin Abdurrahman, *Tabakatu's-sulehai'l-Yemen*, t.y.
- ez-Zehebi, *Tezkiretü'l-Huffaz*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut,1998.
- Hanbel, bin Ahmet, *Müsned*, Müessesetü'r-risale,2000.
- İbn Asâkir, *Tebyinü'k-kizbi'l Müfteri*, Matba'atü't-tevfik, Şam,1347.
- İbn Ebâr, *el-Hulltü's-seyra*,Thk. Hüseyin Munis, Dârül Ma'rife,1963.
- İbn Hazm, *Cevamiü's-siretu'n-nebi*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003.
- İbn Hayr, *Fihrist*, Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire,1989.
- İbn Hibbân, *Zevaid*, İstanbul, 2012.
- İbn Fâris, *Mu'cemü Mekâyisi'l-Lüğa*, Dârü'l-Fikr, ty.
- İbn Ferhun, el-Mali, *ed-Diybacü'l-Mezheb fi Ma'rifeti Ulemâi A'yani'l-Mezhep*, Dârü't-turas,ty.
- İbn İshak, *es-Sire ve'l Meğazi*, Dârü'l-Fikir, Beyrut,1978.
- İbn Kesir, *el-Bidaye ve en-nihaye*, Mektebetü'l-Ma'rife, Beyrut,1988.
- İbn Kesir, *el-Bidaye ve en-nihaye*, Dâru-İhyâi't-türasi'l-

Arabiyye,1408.

İbn Manzür, *Lisânü'l -Arab*, Dârü's-sadr, ty, Beyrut.

İbn Nedim, Muhammed bin İshak en-Nedim, *el-Fihrist*, Thk. Rıza Teceddüd, ty,yy.

İbn Teymiye, *en-Nübüvvat*, Mektebetü Evzai's-selef, Riyat, 2000.

İci, İzzeddin Abdurrahman, *el-Mevakıf*, Darü'l-Ciyl, Beyrut,1997.

Kâdi İyâz, *Tertibü'l Medarik ve Tekribi'l Mesalik*,Vezaretü'l Evkaf ve Şuuni'l İslamiyye, Memleketü'l-Mağrib,1983.

_____;*Şerhü'ş-şifa*, Dârü'l-İlmiyye, Beyrut, 2003.

Kâdi Ebu Bekr, İbn Arabi, *Ahkamü'l-Kur'an*, Matba'tü'î-iyasa, Babi'l Halebi,ty.

Kâdi Abdülcebbar, *Tesbitü'd- delâ'il'n- nübüvve*, Darü'l-Arabiyye, Beyrut, ty.

_____;*Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*,Mektebetü'l-Vehbe, Kahire,1996.

Karadeniz, Orhan, *İlim ve Din açısından Mucize*, İstanbul,1999.

Konaklı, Numan, *İ'cazü'l-Kur'ân Fikri, Mahiyeti, Tarihsel Süreç ve Literatür*, MÜİFD, Sayı.43, 2012,ss.251-290.

Kur'an-ı Kerim, DİBY, Ankara, 2009.

Kurtubi, Ebu Abdullah, *Camiü'l Ahkâmü'l-Kur'an*, Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire,1964.

Mâturidi, *Kitabü't-Tevhit*, Dârü'l-Cami'ati'l-Mısriyye, İskenderiye, Mısır, ty.

Mukatil bin Süleyman, *Kur'an Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2004.

Müslim, *Sahih*, Çev. Ahmet Davudoğlu, İstanbul,1983.

Nevevi, *Şerhi Sahihi Müslim*, Matbâtü'l-Mısriyye bil Ezher,1929.

Sahâvi, Muhammed, *el-İ'lan bi Tevbih limen Zemme İ'lmü't-Tarih*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ty.

Salâh, Abdulfettah el-Halidi, *İ'câzü'l-Kur'an*, Dârü'l Ammar, Amman, 2000.

Salimi, Ebu Şekur, *et-Temhit fi Beyâni't-tevhit*, Delhi,1309.

- Şevkâni, Muhammed bin Ali, *el-Bedrü't-tal'i*, Dârü'l-ma'rife, Beyrut, ty.
- Şentürk, Lütfi, *Mucize Yanlış Anlamda Kullanılıyor*, DİBD, Ankara,1966.
- Tehanevi, *Keşşafü ıstılhati'l fünun ve'l Ulum*, Mektebetü'l-Lübnan,1996.
- Topaloğlu, Bekir, Çelebi, İlyas, *Kelam Terimleri Sözlüğü*, İstanbul,2015.
- Özdemir, Metin, *Mutezile'nin Nübüvvet Müdafası*, CÜİFD, Sivas, 2006.
- Yavuz, Yusuf Şevki, *Delâilü'n-nübüvve*, DİA, İstanbul,1983.